Det Europæiske Institut til Forbedring af Leve- og Arbejdsvilkårene

Sundhed og trivsel på arbejdspladsen: En rapport baseret på den femte europæiske undersøgelse af arbejdsvilkårene

Resumé

Indledning

Sundhed og trivsel er centrale elementer i den politiske debat om, hvordan det enkelte menneskes liv i samfundet kan forbedres. Sundhed og trivsel har en iboende værdi og er af grundlæggende betydning for både den enkeltes udvikling og for, at samfundet er velfungerende, da sundheden og trivslen er direkte forbundet med f.eks. erhvervsfrekvens, produktivitet og bæredygtighed. I denne rapport undersøges forholdet mellem arbejde, sundhed og trivsel på grundlag af resultater fra Eurofounds femte europæiske undersøgelse af arbejdsvilkårene (EWCS).

Arbejde er af stor betydning for en persons trivsel, da det både sikrer en indkomst og er et middel til at sikre en bredere social fremgang. Arbejde og trivsel er tæt knyttet til hinanden, idet arbejdsvilkårene - gode eller dårlige - har direkte indvirkning på den enkeltes livskvalitet. Arbejde er også af stor betydning for sundheden, da specifikke risikofaktorer på arbejdspladsen kan medføre skader og erhvervssygdomme, arbejdsrelaterede sygdomme eller få langsigtede sundhedsmæssige konsekvenser.

Politisk kontekst

Sundhed og trivsel på arbejdspladsen er centrale elementer i den overordnede Europa 2020-strategi for vækst, konkurrenceevne og bæredygtig udvikling. En sund økonomi forudsætter en sund befolkning, for uden en sund befolkning vil arbejdsgiverne få mindre produktive medarbejdere, og borgerne får en ringere livskvalitet og går glip af en potentiel lang levetid. Dette er navnlig vigtigt i betragtning af den aktuelle debat om den demografiske aldring af den europæiske befolkning.

Sikring af alles ret til arbejde og af, at personer med forskellig sundhedsmæssig tilstand kan påtage sig lønnet arbejde, var et mål, der blev fastsat af EU-medlemsstaterne i både Lissabon- og Europa 2020-strategien. I de europæiske traktater og politiske foranstaltninger anerkendes betydningen af at beskytte arbejdstagernes sikkerhed og sundhed og opretholde deres trivsel. I henhold til direktiv 89/391/EØF om foranstaltninger til forbedring af arbejdstagernes sikkerhed og sundhed bør arbejdet tilpasses til mennesket og ikke omvendt.

Både depression og arbejdsrelateret stress er genstand for stigende opmærksomhed, da disse kan give en dårligere trivsel og i sidste ende resultere i uarbejdsdygtighed. I 2004 indgik arbejdsmarkedsparterne på EU-niveau en europæisk rammeaftale om stress på arbejdspladsen for at identificere, forebygge og håndtere problemer vedrørende arbejdsrelateret stress. I 2008 undertegnede Europa-Kommissionen sammen med relevante arbejdsmarkedsparter og interessenter den europæiske pagt for mental sundhed og trivsel, som understregede betydningen af mental sundhed og trivsel for at opnå et stærkt og konkurrencedygtigt Europa.

Vigtigste konklusioner

- 2,5 % af de europæiske arbejdstagere melder om et dårligt helbred i almindelighed, mens 47 % angiver, at de har mere end to helbredsproblemer, hvor der er tæt sammenhæng mellem de fysiske og mentale dimensioner.

- I alt har 60 % af de arbejdstagere, der angiver at have et godt eller særdeles godt helbred, tillid til, at de vil være i stand til at udføre det samme job, når de er fyldt 60, mens andelen er betydeligt lavere blandt arbejdstagere med et dårligt helbred.

- Jobkvalitet har en stærk og positiv sammenhæng med trivsel. Blandt dets mange dimensioner har jobkvalitet og jobmuligheder (jobsikkerhed, karriereudvikling, kontraktkvalitet) den største positive indvirkning på trivslen. Hvis jobkvaliteten derimod forringes, falder trivslen betydeligt, og her er der stor forskel på, hvor godt medarbejderne klarer sig.

- Ufaglærte arbejdstagere og arbejdstagere inden for transport-, hotel- og fremstillingssektoren beretter om meget krævende arbejdssituationer og utilstrækkelig indflydelse på arbejdet. Personer med sådanne arbejdsvilkår, hvor der er store belastninger, melder om den dårligste trivsel. Social støtte fra kolleger er den faktor, der i størst grad hjælper dem med at klare sig.

- De indikatorer, der oftest har sammenhæng med dårligt helbred og dårlig trivsel, er bl.a. atypiske og skiftende arbejdstider, forstyrrende afbrydelser, omstruktureringer, miljømæssige risici og jobusikkerhed. På den positive side er støtte, "belønninger" (følelsen af at få en rimelig løn og at have karrieremuligheder) og kvalifikationer vigtige beskyttelsesfaktorer.

- Arbejdstagere inden for transport- og bygge- og anlægssektoren er udsat for de hårdeste psykosociale arbejdsforhold. Beskæftigelsesstatus og køn har også stor betydning.

- På grundlag af indekset for mental trivsel (WHO-5), der er udarbejdet af Verdenssundhedsorganisationen som et mål for emotionel og psykologisk trivsel, angiver 23 % af arbejdstagerne i Europa dårlig trivsel og bør undersøges for depression, og 6 % må formodes at lide af depression. Tallene for kvinder er lavere end for mænd.

- Omkring 40 % af arbejdstagerne i Europa angiver at have været fraværende fra arbejde på grund af sygdom. Fraværet er betydeligt højere for arbejdstagere med større jobsikkerhed/jobbeskyttelse, hvilket tyder på en mulig opportunistisk adfærd blandt disse arbejdstagere. Fraværet øges også med psykosociale faktorer i forbindelse med dårlig trivsel på arbejdspladsen (mobning, forskelsbehandling, følelsesmæssige krav).

- I alt 41 % af mændene og 45 % af kvinderne angiver at have arbejdet, selvom de var syge ("presenteeism"), mindst én dag inden for de seneste 12 måneder. Dette fænomen forekommer hyppigere blandt højtlønnede, overansvarlige funktionærer med høj grad af selvstændighed og engagement i deres job. Den positive sammenhæng, der er iagttaget i forbindelse med eksponering for arbejdsintensitet, verbal chikane eller forskelsbehandling, håndtering af kemikalier, uhensigtsmæssige arbejdsstillinger og skifteholdsarbejde, tyder på, at en række ugunstige arbejdsvilkår gør, at fremmødet på arbejdet på trods af sygdom øges.

Politiske henstillinger

- Politiske tiltag rettet mod arbejdstageres sundhed, trivsel og sikkerhed kan få en betydelig virkning, hvis de fokuserer på jobkvalitet, det psykosociale arbejdsmiljø og organisatoriske faktorer.

- Jobkvalitet betragtes som et centralt aspekt for arbejdstagerne, da den har stor indflydelse på deres trivsel. Ringe jobkvalitet fører til en bekymrende lav trivsel for personer, der ikke så godt formår at håndtere den. Det politiske fokus bør gå længere end blot til det almindelige forhold mellem arbejde og trivsel og målrettes mod en række individuelle situationer.

- Fysisk og mental sundhed og arbejdssikkerhed har ikke særlig stor sammenhæng med de traditionelle dimensioner, der har tendens til at styre debatten, såsom branche, virksomhedsstørrelse eller endog ansættelseskontrakt. Den største skillelinje ses mellem de manuelle og de ikke-manuelle erhverv, hvor de vigtigste sammenhænge ses i forbindelse med det psykosociale arbejdsmiljø og organisatoriske faktorer. Når disse tages i betragtning, synes der endda ikke at være stor forskel landene imellem.

- Når det gælder det psykosociale arbejdsmiljø og de organisatoriske faktorer bør de mange forskellige individuelle situationer også være politiske mål: Lavtuddannede arbejdstagere med manuelt arbejde vil antageligt drage størst fordel af en bedre jobudformning og et mere støttende arbejdsmiljø.

- Dårlig trivsel og dårligt helbred medfører høje samfundsmæssige omkostninger i form af fravær og fremmøde på arbejde trods sygdom. Arbejdsvilkårene har en yderligere betydning end sammenhængen med sundhed og trivsel: Gode arbejdsvilkår giver ikke blot et bedre helbred, men mindsker også den opportunistiske adfærd i forbindelse med fravær og medfører en lavere forekomst af fremmøde på arbejde trods sygdom.

Yderligere oplysninger

Rapporten *Health and well-being at work: A report based on the fifth European Working Conditions Survey* (Sundhed og trivsel på arbejdspladsen: En rapport baseret på den femte europæiske undersøgelse af arbejdsvilkårene) findes på http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1302.htm

Yderligere oplysninger fås ved henvendelse til Agnès Parent-Thirion, forskningsleder, apt@eurofound.europa.eu